

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,25. Verschijnt wekelijks.

ER LIGT IETS IN ONS

Niet iedereen zal het boek van Simon Vestdijk kennen dat getiteld is: De toekomst der religie. Het is ook een pittig boek, vol met psycho-analyse en dergelijke. Maar het is de moeite waard voor wie het er voor over heeft door te dringen in het verschijnsel religie.

Het boek heet de toekomst der religie, en niet: de toekomst van de godsdienst. Dit komt omdat religie een ruimer woord is. En voor wie wat rondkijkt in de wereld van levensoriënteringen is het duidelijk dat er meer onder een naam gebracht moet kunnen worden dan de godsdiensten alleen. Niet-godsdienstige overtuigingen omvatten zelfs vele miljoenen mensen. Dit is bijvoorbeeld met enkele reeds zeer oude systemen van Oosterse wijsheid het geval, ook al zijn allerlei vormen daarvan weinig zuiver.

Het is overigens niet mijn bedoeling het boek van Vestdijk als zodanig voor U te gaan behandelen en de voorspellingen erin te volgen. Het is veeleer een aanleiding om enkele merkwaardige verschijnselen — bij nader inzien soms helemaal niet zo merkwaardig — onder Uw aandacht te brengen. Hierbij kunnen we trouwens wel enkele keren op dit boek terugkomen.

De eerste merkwaardigheid is dat mensen te allen tijde wel gepoogd hebben hun wijze van staan in het leven onder woorden te brengen, dus dat zij bewust georiënteerd wilden zijn.

De tweede merkwaardigheid is dat er iets gemeenschappelijks steekt in alle niet al te primitieve pogingen om zich het leven klaar voor ogen te stellen. Het gaat eigenlijk altijd om te weten wat de mens zelf moet; het gaat dus om het behoren.

De derde merkwaardigheid is dat wat het moeten bepaalt zich in de hogere pogingen tot bewustwording bijna altijd beweegt om enkele steeds terugkerende eigenschappen: rechtvaardigheid, onbeperktheid, waarheid, schoonheid, liefde.

Met andere woorden — en nu ben ik bij de

titel van mijn voordracht — dit ligt blijkbaar allemaal diep in ons. We kunnen ook nog een stapje verder gaan en zeggen: het ligt in ons en het moet verwezenlijkt worden ook.

Laten we de drie punten nog eens nagaan. Het eerste was dat vele mensen altijd gepoogd hebben zich hun levensoriëntering bewust te maken. Dat spreekt eigenlijk vanzelf. Het is juist in de ruimte van zijn bewustzijn dat de mens zich van het dier onderscheidt. En dan zou het wel vreemd zijn als mensen zich alleen maar oriënteerden voor speciale belangen (waar voedsel is; hoe aan armoede te ontkomen, e.d.) maar niet voor wat in het midden van dit alles is: het leven als zodanig.

Hier komt natuurlijk bij dat mensen ook steeds getracht hebben een soort centrum voor die oriëntering te zoeken en te maken. Er moet wat uitwisseling van mening plaats kunnen hebben. Bovendien ligt het de een veel beter zich klare gedachten over het leven te vormen — gedachten waar anderen mogelijk iets aan hebben — dan de ander, en heeft de een ook meer tijd dan de ander. Er ontstaan dus scholen en scholingen en als die elkaar niet te zeer in de haren vliegen kunnen er mooie vergezichten ontstaan en openen er zich de mogelijkheden die men bewust in zijn leven kan gaan volgen. Het tweede punt was dat het bij die bewustwording altijd gaat om het behoren. Ook dit is begrijpelijk want wat doe je met een oriëntering, terwijl het leven gewild of noodgedwongen handelen is, als dit handelen niet tenminste mede door die oriëntering

personalia

A. J. WICHERS. Geboren 1921. Socioloog aan de Landbouwhogeschool te Wageningen. Beoefent in het bijzonder de cultuursociologie.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 28 juni 1964

wordt gericht. In het behoren met betrekking tot de handeling ligt dus een belangrijke grondslag voor die oriëntering zelf; voor het willen hebben van zo'n grondslag.

Het derde punt was dat dit behoren zich toch altijd weer beweegt om eigenschappen als: rechtvaardigheid, onbeperktheid, waarheid, schoonheid, liefde. Dit zijn de dingen die in het dagelijkse spraakgebruik — waar ook ter wereld — worden aanvoeld als: „het hogere in de mens”. Wie deze eigenschappen in meer dan gemiddelde mate vertegenwoordigt kan eigenlijk altijd aanspraak maken op aandacht, zij het soms — want zo zijn wij mensen ook — na een meer of minder voltooid martelaarschap.

En nu is dit vooral het merkwaardige, namelijk dat er twee hoofdvormen zijn waarin dit hogere wordt beleefd; Vestdijk noemt er drie maar voor dit praatje is twee voldoende. De ene is dat al deze eigenschappen in hoogste vorm slechts aanwezig geacht worden bij goden of bij de godheid en dat de mens het deelhebben eraan slechts kan afwachten. De andere is dat het hier gaat om uit het leven als zodanig voortvloeiende eigenschappen. Daarbij vinden we misschien dat de mens ze nog te veel slechts in aanleg heeft, maar ook dan ligt het ideale toch in hemzelf.

Deze beide posities kunnen ver van elkaar afliggen. Dit is het geval als er in de godsdienst gemeend wordt dat de mens uit zichzelf niets vermag. Het beeldragerschap Gods dat met name in het Christendom (ook als het zich in deze uiterste vorm aandient) voorkomt, heeft dan nauwelijks actieve betekenis. Beide posities komen dicht bij elkaar als er ernst wordt gemaakt met dit beeldragerschap en er van de mens actieve medewerking wordt gevraagd. Maar hoe dan ook, bij de Godsvoorstelling wordt er als het ware een „zendapparaat” ergens in het bestaande verondersteld en een persoonlijke betrokkenheid daarop. Het bestaan van zo'n zendende macht is nog nooit voor ieder overtuigend bewezen. Dat voelt men onder de aanhangers van de Godsvoorstelling ook wel aan. Want ondanks dat men dikwijls van zijn waarheid spreekt houdt men ook niet op te spreken van „geloof”. De andere mogelijkheid ligt dan in de veronderstelling dat het leven en heel het bestel eromheen in en uit zichzelf bestaan. De wetmatigheid die ons in dit alles steeds weer treft kan weliswaar doen denken aan diepere en diepste gronden, maar

VERANDEREND LEVENSBESEF samengesteld door: mevrouw Hella S. Haasse, Ds. E. van Bruggen, Prof. Dr. H. Freudenthal, Prof. Dr. T. T. ten Have, Ds. S. J. Popma, J. Reehorst, Dr. C. Scharff O.S.A., Prof. Dr. R. Schippers

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. no. 28.

het sprookje

Het sprookje verlost ons van de vloek niets dan mens te moeten zijn, omdat het sprookje verbreedert met ieder dier en met elke bloem, met iedere wind en met elk water.

En omdat het sprookje ons opvoedt tot die lachende wijsheid, die ons het verschijnen en verdwijnen van de mensengeslachten doet aanschouwen, zonder dat wij aan de vreselijke zin- of doelloosheid, aan het Niets te gronde gaan.

Het is de wijsheid die huiveren en toch ademen laat.

Ernst Toller (1893—1939)

ook dan gaat het niet meer om een afhankelijkheid van buiten de werkelijkheid waar we zelf deel van zijn, maar om die werkelijkheid als zodanig. Hiermee zijn zeker de moeilijkheden niet opgelost, want van een werkelijk weten is hier geen sprake. Maar in elk geval zijn de moeilijkheden niet vermeerderd. Het is namelijk zo dat als men een zendende macht buiten de werkelijkheid veronderstelt, men daarbij tevens veronderstelt dat dié in en uit zichzelf bestaat. Het is dus steeds dezelfde veronderstelling die aan beide visies ten grondslag ligt. De ene visie bereikt mét een tussentrap — God — het in en uit zichzelf bestaan, de andere zonder tussentrap.

En dan ligt het er maar aan welke gemoedsbehoeften men heeft, wat gevestigde cultuur is, enzovoort, welke weg men kiest. We weten dan allen ook dat gevestigde cultuur hier van grote betekenis is. Maar uiteindelijk moet vooral dit een rol spelen: welk risico wil men nemen met de waarheid? Het waarheidsrisico is dan ongetwijfeld het grootst bij de veronderstelling van een zendende godheid die men niet aan kan tonen. Uit een boek als dat van Vestdijk blijkt dit risico ook weer eens duidelijk. Naarmate de psychologische en sociale wetenschappen op hun weg vorderen blijkt dat de speciaal geopenbaarde voorstellingen zeer sterk menselijke vormen hebben. Men kan aan de hand van die voorstellingen eigenlijk al zeggen waar de dragers ervan mee zitten te houden; welke levensnoden ze kennen. Men moet dan concluderen dat die voorstellingen uit de mens zelf komen.

Men weet dat humanisten geneigd zijn er praktisch van uit te gaan dat ons leven en onze omgeving in en uit zichzelf bestaan. Dit wordt niet leerstellig geponeerd, want die tijd is voorbij dachten wij. De humanist houdt het op het kleinste waarheidsrisico zou men beter kunnen zeggen. Hij laat liever vragen open — lerende daarmee te leven — dan ze uiteindelijk waarschijnlijk toch weer uit zichzelf te moeten vullen. En waar we eens over na moeten denken is of het niet steeds waarschijnlijker wordt dat deze houding onontbeerlijk is voor de toekomst van de mensheid. Want, mogen mensen uit hun aard vrij zijn zich een levensbeeld op te bouwen en daarbij eventueel te „geloven”,

een mondige en zo verscheidene mensheid iets als waarheid voor te houden (en soms op te willen leggen) dat alleen geloof is, moet wel bijzonder gewaagd heten, terwijl we dit juist nog zo vaak tegenkomen.

We zijn nagegaan wat dit ongeveer zou kunnen zijn. Waarheid was erbij en daar zijn we een poos bij stil blijven staan. Maar U voelt wel dat die andere dingen hiermee een samenhang vormen. De rechtvaardigheid, onbeperkte, waarheid, schoonheid, liefde vormen om het zo eens te zeggen, het goddelijke in ons. U kunt het rijtje ook anders maken en de totale benaming anders kiezen. Ik moge nu besluiten met erop te wijzen dat in de jongste halve eeuw ook onze beperktheid aanzienlijk is afgenomen. Het geldt nog niet over de gehele wereld, maar wel op de plek waar wij wonen dat het verschijnsel armoede eigenlijk is overwonnen. Dit opent zeer grote mogelijkheden om onze aandacht te verplaatsen van het naakte of een meer materieel bestaan naar een hoger bestaan. Dit hogere bestaan berust op een intensieve wisselwerking tussen mens en medemens. Hier kunnen we nu niet meer op ingaan, maar misschien wilt U ook dit nog eens voor Uzelf bepeinen. Bij die wisselwerking kan ook geen enkel deel van de mensheid worden achtergelaten, zal het geheel niet toch weer naar beneden worden getrokken. Laten we dus niet vergeten de gehele mensheid ook in het oog te vatten bij onze pogingen om wat diep aan idealen in ons ligt, er ook uit te halen.

A. J. WICHERS

Stenen voor brood?

4e televisie-uitzending op donderdag 2 juli a.s. van 19.30-20 uur.

De geestelijke verzorging van het Humanistisch Verbond bij de strijdkrachten en hoe anderen daarover denken.

VAKANTIEPLANNEN

De B.W.C. (Buitenwerkcommissie) van het Humanistisch Verbond organiseert in 1964:

A. Voor kinderen van 10 t/m 12 jaar:

Van 18 tot en met 25 juli een week in de Korenbloem te Elspeet.

De leiding berust bij mevr. M. M. van der Veen-Könemann.

De prijs bedraagt f 49,—. Daarin is f 2,— zakgeld begrepen.

Voor verdere bijzonderheden kunt u zich wenden tot het Centraal Bureau, Oudegracht 152, Utrecht.

B. Voor jongeren van 13 t/m 15 jaar:

3 tentenkampen

1e kamp van 20-30 juli

2e kamp van 31 juli-10 augustus

3e kamp van 10-20 augustus

De prijs voor deze tentenkampen (10 dagen) bedraagt f 56,—.

Het terrein is gelegen op één van de mooiste punten op Schouwen. Uitsluitend voor deze kampen verkregen (romantisch, zonder moderne accommodatie).

Aanmelding bij mevrouw E. Plettenberg-Sweyd, Saffierstraat 76 I, Amsterdam-Z., telefoon 020-738369.

Er is nog plaats voor enkele mannelijke deelnemers aan de trektocht door België van 3 t/m 17 augustus.

Leiding Frans Doeleman. Kosten f 90,— per persoon. Vertrek: 10.30 uur uit 's-Hertogenbosch. Aanmelding: Mevr. E. Plettenburg-Sweyd, adres zie boven.

rapport humanisme en sociale gerechtigheid

Zij, die dit rapport in hun bezit willen hebben, kunnen het bestellen door storting of overschrijving van f 1,25 op postrekening 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond — Utrecht, met vermelding „Rapport H.S.G. no. 6301”.

TOPZIEK

Zoekend naar een onderwerp, dat zich in acht- à negenhonderd woorden laat bespiegelen (jaja, je moet het tenslotte toch allemaal steeds weer verzinnen!) had ik reeds enige malen een verse pijp opgestoken, een stukje in de loonbelastingtabel gelezen, een blik geslagen in de gemeenschappelijke verklaring van het comité-Monnet en geprobeerd een krant te lezen die op zijn kop lag, toen mijn oog viel op Het Woord van de Week.

„Hier moet iets instaan, dat een aanknopingspunt kan opleveren,” zo dacht ik. Het blad is namelijk, hoewel klein, rijk aan gedachten. Het bleek mij, dat de achterzijde mij niets te leren had. Ik vond het een aardige bladvulling, daar niet van, doch veel nieuws vond ik er toch niet in.

Maar terugbladerend stiet ik op de rups van Albert Verwey, de topzieke rups. Voor het geval, dat gij dit gedichtje niet meer uit voorraad leverbaar hebt en Het Woord niet onmiddellijk bij de hand, wil ik het nog wel even herhalen, het is maar acht korte regeltjes:

„Topzieke rups, in 't stijgen / Van blad op blad, van steel op stam, / Denkt ge eindelijk te verkrijgen / Het veld van blauw, de witte vlam? / Te hoog! Ge kunt niet keren! / Hangende aan de hoogste top, / Geeft ge in een verdwaasd begeren / Nog eens u op.”

Dat is het. Helemaal snappen doe ik het niet. „Het veld van blauw, de witte vlam” lijkt mij een door rijm dwang ingegeven regel. Dat veld van blauw gaat nog. Die rups wil blijkbaar naar het zwerk. Dat zou hij wel kunnen, als hij maar geduld had. Een rups met een normale loopbaan brengt het gewoonlijk tot vlinder en dan is een reis boven de top niet meer onmogelijk.

Maar die witte vlam, daar zit ik mee. Het schijnt mij iets met de wolken van doen te hebben, maar als dat zo is vind ik het wat goedkoop. Dan heeft het iets weg van het kleurgegoochel uit de Schit'rende kleuren van Nederlands vlag wat wappert gij fier langs de vloed.

Maar goed, dat nemen we op de koop toe. Het laatste regeltje vind ik niet mooi. „Geeft ge in een verdwaasd begeren nog eens u op,” vind ik horterig. Nog eens u op? Waarom niet „U nog eens op?” Enfin, ook dat neem ik op de koop toe. Het gaat er tenslotte niet om kritiek te leveren op een van onze gewaardeerde Tachtigers. Het gaat thans om de topzieke rups.

Het vers bevat dezelfde gedachte die later ook bij Erich Kästner opgekomen is. Die heeft deze gedachte neergelegd in een vers, waarvan ik de twee laatste regels halvelings voor u vertalen wil: „De apen klommen in

het oerwoud, wij zijn de apen in 't koeltoerwoud.”

Het is inderdaad verbazend, soms ergerlijk en ook wel eens amusant om te zien hoe dagelijks hele horden rupsen, respectievelijk apen bezig zijn te stijgen van blad op blad, van steel op stam. Zij beginnen gewoonlijk heel bescheiden. Zij eten een blaadje hier en knabbelen een knopje daar, maar intussen houden zij reeds één oog gericht op de lokkende hoogten. Zij menen dat daar alles beter, mooier, sappiger is en daarboven ontwaren zij dan nog het blauwwit van Albert Verwey. En dan beginnen zij te kluisteren. Helaas zien wij dan maar al te vaak, dat de rupsen die een andere aap tegenkomen, deze mens zonder gewetenswroeging in de diepte trappen. (Ik merk, dat ik enigermate in de beeldspraak verward raak, maar ik hoop dat de lezer mij volgen kan). Zo'n mens (om de zaak nu maar wat te vereenvoudigen) komt nog maar af en toe thuis. Zijn hele leven is aan het klimmen gewijd. Hij kent geen ogenblik rust en verkeert steeds in staat van voorbereiding voor de volgende tak. Hij geniet nooit van de vruchten van zijn slavenwerk, want hij heeft geen tijd om om zich heen te zien. Als hij al een ogenblik pauze neemt, zit hij er over te denken hoe hij de volgende tak zal nemen en met een kop vol zorg zit hij aan het Lago Maggiore te bedenken hoe hij de aanvallen van medeklimmers kan afweren. Het zou natuurlijk verstandig zijn als hij zich onderweg alsnog bedacht en zich tevreden op een van de middelste takken installeerde om daar te verpoppen. Daarna zou hij altijd nog kunnen zien. Maar de ware klimmers kennen geen rust. Zij moeten voort. Om met Albert te spreken: „Te hoog! Ge kunt niet keren!”

En zijn zij tevreden als zij helemaal boven zijn gekomen? Het lijkt er niet op. En dan worden zij voor zichzelf en voor anderen pas echt gevaarlijk. Wie denkt niet aan lieden als Napoleon, Mussolini en Hitler? „Hangende aan de hoogste top, geeft ge in een verdwaasd begeren nog eens u op.” Nou, ze hebben nog eens zich opgegeven. Wij hebben het geweten. Om misverstand te vermijden wijs ik er op, dat men de klimmers niet alleen in bomen maar ook in struiken tegenkomt. Ook de kaartclubs, de buurtverenigingen en de hengelenootschappen kennen de verdwaasd begerende rupsen. Zij zijn zichzelf tot last en anderen tot verdriet. En niet zelden moeten zij hun verdwaasd begeren bekopen met maagzweren en hartbezwaren. Misschien heeft een rups niet eens een maag of een hart. Bij hen heet het dan topziekte.

Hoed u er voor.

H. H.

lezingen voor de radio

do. 2 juli 19.30-20 uur: Televisie-uitzending. Stenen voor brood?

zo. 5 juli VARA 9.45 uur: J. de Leede: Humanistische gedachtenwisseling

zo. 12 juli VARA 9.45 uur: Matheu I. Spetter: Kunnen wij de stille paniek overwinnen?

zo. 19 juli VARA 9.45 uur: Tolbert H. McCarroll en J. Bijleveld: „Een verbond van humanisten in Amerika”

zo. 26 juli VARA 9.45 uur: H. G. Cannegieter: „Tieners”